

Fritt Lärande

”Skolåren bidrar ofta till att hela familjen fastnar i ekorrhjulet.” – Johan

Bild: Första året vi reste, i Ligurien i Italien.

Vi var en vanlig familj, fast kanske lite annorlunda. Vi hade skapat ett liv på landet, omgivet av odlingar och nära vänner och trodde att det skulle vara tillräckligt för att våra barn skulle trivas. Men vi insåg att det var något som saknades, frihet att kunna följa familjens egen rytm.

Ett system som formar

Trots mångfalden friskolesystemet en gång lovade har Sveriges skolsystem blivit alltmer likriktat och kringskuret. Skolplikten är obönörlig. Barnen ska vara där, oavsett om det passar dem eller inte. För oss blev det tydligt att detta system, med sina ramar och regler, inte fungerade för alla barn, i synnerhet inte för vår mellanson Vidar.

Vi trodde aldrig att vi skulle våga ifrågasätta något så grundläggande som skolan. Som föräldrar hade vi alltid gjort vårt bästa för att ge våra barn trygghet och stöd i sina skolgångar, och vi såg skolan som en självklar del av deras liv. Men när vi märkte hur skolan påverkade vår son Vidar, blev vi tvungna att stanna upp och ompröva vår syn på både utbildning och livet som helhet.

Vidar är introvert och söker trygghet i nära relationer. Hans behov av en lugn och förstående miljö möttes inte i skolan. Istället började hans livslust sakta släckas. Gråten varje morgon och de allt oftare återkommande orden "Jag vill inte leva" skar genom oss som föräldrar. Det blev ohållbart.

Vi pratade med skolan, vi försökte hitta lösningar, men problemen kändes större än vad som kunde lösas inom skolan. Som föräldrar stod vi inför ett smärtsamt val. Skulle vi fortsätta försöka "fixa" situationen inom de givna ramarna? Eller skulle vi våga bryta oss loss, lämna det bekanta och ge Vidar – och oss själva – en chans till något helt nytt? Det var en fråga som skulle komma att förändra allt.

Tanken om ett friare lärande

Vi hade länge funderat på alternativa utbildningsformer. Hemskoletanken hade funnits där, men i Sverige är det omöjligt. Istället började vi snekla på länder där utbildningsfrihet var en möjlighet. Tanken att låta barnen följa sin egen rytm, utforska sina egna intressen och lära sig genom livet blev allt mer lockande.

Unschooling, som får mycket uppmärksamhet internationellt, handlar just om detta. Att låta barn lära sig av vardagen och genom egna erfarenheter, snarare än att följa en förutbestämd kursplan. Vi insåg att vi behövde ge våra barn en chans att läka från det skolsystem som format deras upplevelse av vad lärande är.

Det var under en helg i början av augusti 2022 som något skiftade. Vi hade precis avslutat ett uppdrag när vi träffade en kvinna som såg potentialen i oss. Hon föreslog att vi skulle flytta närmare henne. Det var en plats med mindre skolor, nära naturen och nära ett jobb, vi just blivit erbjudna, att designa och bygga en stor skogsträdgård åt kommunen.

På vägen hem från mötet lyssnade vi på P1, där en pappa berättade om sin introverta son som kämpat i skolan precis som Vidar. Det var som att höra vår egen historia. Vi kände igen oss i varje ord, kampen, frustrationen, och den förlamande insikten att systemet inte var utformat för alla barn. Där och då insåg vi att vi inte längre kunde blunda. Vi behövde en förändring.

Att lämna en del av sig själv

Att ta beslutet att lämna Sverige var inget vi gjorde lättvindigt. Vår gård hade varit vårt hem i över ett decennium. Det var här vi hade byggt upp våra liv, vår trygghet med grannar och familj, och en plats som kändes som vår egen fristad. Att lämna det bakom oss, mitt i en tid av global osäkerhet, var som att släppa taget om en del av oss själva.

Sista dagarna innan vi gav oss iväg var fyllda av kaos. Vi packade, skördade våra odlingar och försökte rensa upp inför att lämna gården till nya hyresgäster. Samtidigt kämpade jag med en djup oro. Var vi galna som lämnade allt detta? Skulle vi klara av den ovissa framtiden som låg framför oss? Men varje gång jag såg Vidar visste jag svaret. Det här var för honom och för oss som familj. För att ge honom friheten att växa och återfå sin livsglädje.

Ett annat sätt att leva och lära

Foto: Andra året vi reste, på stranden i byn, La Herradura.

Vi kallar oss ibland skolflyktingar. Under våra första månader utomlands mötte vi familjer från hela världen som sökte något liknande, en plats där deras barn kunde lära i sin egen takt och få vara sig själva. Barnen fick tid att utforska sina intressen i sin egen takt. Vidar började spela dragspel och lära sig om alla världens flaggor. Frode grävde ner sig i sin fascination för insekter

och lärde sig munspel och alla världens länder. Och Atthi, som alltid varit mest social av våra barn, hittade snabbt nya vänner bland andra ungdomar som också levde utanför det traditionella skolsystemet. Tillsammans började vi också att göra egna brädspel, rita, hantverka och skapa berättelser.

Vi träffade andra familjer som valt liknande vägar. Några hade flytt sina länders skolsystem, precis som vi. Andra hade alltid levt på resande fot, i en värld där lärandet var en naturlig del av vardagen. Det gav oss hopp att se hur olika men samtidigt hur framgångsrika dessa familjer var i att skapa en ny typ av frihet för sina barn. Hösten, 2023, hamnade vi i en liten sydspansk by, La Herradura, tillsammans med en annan familj från Sverige. Våra barn är i samma ålder och vi delar samma livssyn.

La Herradura hade snabbt blivit något av en tillflyktsort för familjer som sökte ett alternativ till traditionell skola. Familjer från hela Europa, och ibland ännu längre bort, samlades här med en gemensam vision – att låta barnen växa och lära på ett sätt som kändes naturligt och meningsfullt. Det var fascinerande att se hur många olika sätt det fanns att närma sig utbildning. Här fanns allt från informella skolprojekt för yngre barn till plattformar som Clonlara, där tonåringar kunde läsa high-school online. Vi mötte barn som studerade fysik vid köksbordet ena dagen och klättrade i bergen nästa. Deras lärande verkade sömlöst sammanflätat med livet självt.

En av de mest inspirerande delarna var de informella skolprojekten, som några familjer i området kallade för ”experiments in living”. Det var som små laboratorier för lärande där både barn och vuxna utforskade olika sätt att växa och utvecklas tillsammans. För yngre barn kunde

det handla om att odla grönsaker, bygga träkojor eller skapa konst. Tonåringarna hade större frihet att fördjupa sig i ämnen de själva valde, ofta med hjälp av digitala verktyg och handledare.

Vi träffade också familjer vars barn gick i en demokratisk skola. Där hade eleverna stort inflytande över sin egen utbildning. Morgnarna började med en samling i en stor cirkel, där både lärare och elever föreslog workshops och aktiviteter för dagen. Det kunde vara allt från spanska och matte till kreativt skrivande eller experiment i naturvetenskap. Ingen tvingades att delta, och om ett barn hellre ville utforska något på egen hand, så var det helt okej.

Det här var en av de största insikterna för oss: lärande kunde vara så mycket mer flexibelt och anpassningsbart än vi tidigare trott. För många familjer vi mötte handlade det inte bara om att lämna skolsystemet, utan om att bygga något nytt, där barnens egna intressen och drivkrafter fick stå i centrum.

Worldschooling var ett begrepp som ofta dök upp i samtalen. Det beskrev familjer som, likt oss, reste och lärde sig genom att möta olika kulturer, språk och sätt att leva. Lärandet skedde i museer, på marknader, i naturen eller genom samtal med människor från olika bakgrunder. Det var en organisk process där världen blev klassrummet. Och så fanns det unschooling, som egentligen är samma sak, där allt lärande var integrerat i det vardagliga livet. En pappa vi lärde känna beskrev det så träffande: "Barn lär sig naturligt genom att leva. De observerar, ställer frågor och provar sig fram. Det är inget vi behöver tvinga fram – det sker av sig självt om vi bara ger dem utrymme."

Att vara i La Herradura öppnade våra ögon för de många olika vägar som fanns. Det var inte en enda modell som passade alla, utan snarare en mosaik av möjligheter. Det viktigaste var att varje barn fick hitta sin egen rytm och att varje familj kunde forma sin vardag på ett sätt som

passade just dem. När vi lämnade La Herradura efter några månader, bar vi med oss något ovärderligt – en insikt om att lärande inte behöver begränsas av väggarna i ett klassrum eller en förutbestämd kursplan. Det kan vara lika mångfacetterat och dynamiskt som livet självt.

Hemkomsten

Två år senare bestämde vi oss för att återvända, permanent till Sverige. Det var barnens beslut lika mycket som vårt eget. De ville stanna, slå rot igen och prova en ny skola. Den här gången hade vi en helt annan syn på vad utbildning kunde vara.

Vi sökte en skola som värdesatte kreativitet och gemenskap, där barnen kunde få stöd att växa utifrån sina egna förutsättningar. Det var viktigt för oss att skolan hade behörig eller engagerad personal i ämnen som musik, slöjd, bild och idrott – ämnen som barnen älskade och som gav dem energi. Vi förklarade för skolan att vi ville vara delaktiga i barnens skolstart, både för att skapa trygghet och för att gradvis hjälpa dem att anpassa sig. Det innebar att vi var redo att följa med dem till skolan och finnas där under raster om det behövdes.

Vid det första mötet med skolan tog vi med Dagars pappa som stöd. Hans närvaro visade att vi hade ett nätverk av människor bakom oss, men också att han, som känner barnen väl, kunde bidra med en djupare förståelse för deras behov. Vi var öppna med att Vidar behövde extra stöd och trygghet. Hans personlighet har drag av autism, och han behöver tid och rymd för att känna sig bekväm i nya miljöer och med nya människor. Rutiner är svåra för honom, och det tar tid innan han hittar sin egen rytm.

Den här gången blev det annorlunda. Vidar, som tidigare kämpat så mycket i skolan, möttes nu av lärare och klasskamrater som såg honom för den han var. Han fick tid, stöd och utrymme att

hitta sin plats i gruppen. Det var en långsam process, men vi såg hur hans självförtroende sakta började växa. Frode, som vuxit upp i frihet och fått följa sina intressen i sin egen takt, anpassade sig snabbt. Hans erfarenheter av att resa och möta människor från olika kulturer gjorde det lättare för honom att skapa nya relationer. Hans nyfikenhet och öppenhet blev en tillgång, både för honom själv och för de andra barnen i klassen. För vår äldste son, Atthi, blev skolgången också en framgång. Hans tid utomlands hade gett honom både livserfarenhet och språkkunskaper som gjorde det lättare att navigera i skolmiljön. Men det var hans förmåga att ta ansvar för sitt eget lärande som verkligen stack ut. Genom våra resor och möten med olika människor hade han utvecklat en stark drivkraft och en förståelse för hur viktigt det är att hitta sin egen väg.

Hemkomsten var början på ett nytt kapitel för vår familj. Det var inte alltid enkelt, men vi kände att vi nu hade verktygen och framför allt erfarenheterna, att hjälpa våra barn att trivas och växa, oavsett vilken väg de valde att gå.

Ett lärande för livet

Den här resan har lärt oss så mycket, inte bara om våra barn utan också om oss själva. Vi insåg att lärande inte handlar om att fylla ett barn med fakta, utan om att skapa utrymme för nyfikenhet, trygghet och självkänedom. Vi vågade ifrågasätta, förändra och hitta en väg som passade oss.

För varje förälder som känner tvivel över det traditionella systemet vill jag säga: det finns andra vägar. De kanske inte är enkla, men de är värda det. För när vi sätter barnens välmående och

deras lust att lära i centrum, då skapar vi inte bara en bättre framtid för dem men vi skapar också en bättre värld.

Om du är intresserad av att fördjupa dig i självstyrt lärande kan jag varmt rekommendera boken *Free to Learn* av Peter Gray, professor i psykologi vid Boston College. I boken belyser Gray hur avgörande fri lek är för barns utveckling och förmåga att lära sig. Han tar också ett antropologiskt grepp och visar att skolor, som vi känner dem idag, inte alltid har funnits. I traditionella samhällen och genom historien har barn främst lärt sig genom att observera sin omgivning, härma vuxna och leka sig till kunskaper och färdigheter. På samma sätt som små barn idag naturligt lär sig otaliga saker utan någon formell undervisning, har lärandet alltid varit en del av livet snarare än något som krävt en särskild institution.